

Jazykový obraz osobnosti J. V. Stalina na materiáli sovietskych novín Izvestia z roku 1945¹

Gabriela Turisová

Abstract

Linguistic Image of J. V. Stalin on the Material of the Soviet Newspaper Izvestia from 1945. *Language serves not only as a carrier of meaning and a means of communication, but mainly as a linguistic and cultural phenomenon. The study examines and analyzes the precedent name of Stalin, which speaks about the mentioned linguistic values on the basis of acquired linguistic, historical and cognitive knowledge. We pay attention to stable lexical units that have played and continue to play an important ideological role in Soviet media discourse. Our goal is to find out what positive ideological lexical resources were presented in the Soviet newspaper Izvestia by the precedent name Stalin after World War II, when the cult of Stalin was perceived most positively in society. Collected lexical units from the Soviet newspaper Izvestia confirm the positive ideological perception of Stalin on the basis of created metaphors and paraphrases with emotional-positive semantics, which developed and reinforced the positive perception and promotion of the cult of Stalin's personality.*

Keywords: language identity, Stalin, precedent name, soviet newspapers Izvestia, cult of personality, ideology.

Kľúčové slová: jazyková osobnosť, Stalin, precedentné meno, sovietske noviny Izvestia, kult osobnosti, ideológia.

Úvod

V súčasných interdisciplinárnych výskumoch sa stále viac zdôrazňuje, že jazyk neslúži len ako nositeľ významu a prostriedok komunikácie, ale hlav-

¹ „This contribution is the result of the project implementation VEGA № 1/0285/19 Analysis, typology and interpretation of contemporary Russian language personality (Lexikon - thesaurus - pragmatikon) supported by Scientific Grant Agency of the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic and Slova”

ne ako lingvokultúrny fenomén. V politickom diskurze nájdeme niekoľko kľúčových postáv svetových dejín, ktoré disponujú lingvokultúrnym kódom na základe získaných tzv. fónových vedomostí. Jednou z takýchto politických postáv je bezpochyby aj J. V. Stalin.

Josef Vissarionovič Stalin (1878 – 1953), vlastným menom Džugašvili, bol a naďalej v súčasnosti ostáva jednou z kľúčových politických lídrov 20. storočia. Jeho pôsobenie do dnešných dní vyvoláva množstvo mýtov a sporov. Média, predovšetkým tlač, vo formovaní názorov ľudstva zohrávali a naďalej i zohrávajú veľmi významnú úlohu. V sovietskych, postsovietskych i ruských médiách sa pomerne často stretávame s precedenčným menom Stalin, ktorého hodnotová škála je veľmi bohatá a rôznorodá. Stalin bol, a v súčasnosti aj ostáva, jedným z najsilnejších a najvalentnejších precedenčných javov v sovietskom, postsovietskom i súčasnom ruskom mediálnom i politickom diskurze. Lingvokulturologické pozadie sovietskej éry sa výrazne rozšírilo za celé pôsobenie Stalina. Vznikali mnohé ustálené a okrídlené lexikálne jednotky, ktoré u širokej verejnosti do dnešných dní vzbudzujú bohaté konotácie podľa aktuálneho nastavenia spoločnosti. Cieľom štúdie je poukázať na konkrétne lexikálne prostriedky vyjadrujúce a približujúce vzťah k Stalinovi v čase jeho najaktívnejšieho pôsobenia, t. j. v roku 1945, po ukončení 2. svetovej vojny. Štúdia skúma a analyzuje jazykový obraz osobnosti J. V. Stalina na základe získaných jazykových, historických, kognitívnych a spoločenských vedomostí na materiáli dobovej tlače Izvestia. V centre nášho záujmu sú lexikálne jednotky, ktoré zohrávali významnú ideologickú úlohu v sovietskom mediálnom i politickom diskurze. Primárnym cieľom štúdie je zistiť akými pozitívnymi, prípadne negatívnymi, ideologickými lexikálnymi prostriedkami bol v sovietskych novinách Izvestia prezentovaný jazykový obraz osobnosti Stalina po 2. svetovej vojne, kedy bol kult osobnosti Stalina v spoločnosti vnímaný najpozitívnejšie. V úvode vyjadrujeme konštatovanie, že zozbierané lexikálne jednotky zo sovietskych novín Izvestia budú prezentovať prevažne pozitívne ideologické vnímanie Stalina na základe vytvorených metafor a parafráz s pozitívno-emocionálnou sémantikou. Prezentovaný jazykový obraz osobnosti Stalina rozvíjal, upevňoval a vyzdvihoval vytvorený kult osobnosti vodcu Sovietskeho zväzu.

Úvod do problematiky precedenčnosti

Precedenčné fenomény ako súčasť lingvokulturológie sa v ruskej lingvistike začali skúmať na konci minulého storočia. Za precedenčnými fenoménmi možno odhaliť veľmi bohaté etnoreálie, ktoré sú oblasťou výskumu kogni-

tívnej lingvistiky a lingvokulturológie. Sú to charakteristické jednotky v komunikačnom procese, ktoré fungujú na úrovni jazyka, vedomia a celkových všeobecných znalostí danej kultúry. V posledných rokoch sa tejto problematike začalo venovať oveľa viac pozornosti ako v minulosti, aj preto, že precedentné fenomény v sebe zahŕňajú okrem jazykových poznatkov aj historické, lingvokultúrne s spoločenské, ktoré vypovedajú o okolitom svete a ich hodnotách.

Jedným z prvých sa začal problematikou precedentnosti zaoberať ruský lingvista J. N. Karaulov, ktorý zaviedol na VII. Medzinárodnom kongrese učiteľov ruského jazyka a literatúry v roku 1986 pojem precedentný text. Nosnou ideou Karaulovej práce *Russkij jazyk i jazykovaja ličnost'* (Ruský jazyk a jazyková osobnosť, 1987, 2010), v ktorej analyzuje pojem jazyková osobnosť ako neopakovateľnosť individuality v komunikačnom procese, sa rozširuje pojem jazykový obraz sveta a pre ruskú jazykovedu je zrejme najaktuálnejší jeho termín precedentný text. J. N. Karaulov označil precedentné texty za významné texty z poznávacieho a emocionálneho hľadiska, ktoré majú nadosobný charakter a sú všeobecne známe širokému okoliu, napr. názvy literárnych diel, mená literárnych postáv, citáty z diel a podobne (2010: 216). Precedentné texty a precedentné mená v sebe zahŕňajú okrem jazykových poznatkov aj historické, spoločenské, jazykové a kultúrne, ktoré vypovedajú o okolitom svete. Podľa D. B. Gudkova predstavuje precedentné meno individuálne meno spojené s dobre známym textom, napr. Oblomov alebo situáciou, napr. Ivan Susanin a meno, ktoré sa stalo symbolom a poukazuje na určité vlastnosti, napr. Lomonosov (2003: 108). E. A. Nachimova zdôrazňuje a dopĺňa, že precedentné mená sú široko známe vlastné mená, ktoré sa v texte používajú nielen na označenie človeka, situácie, mesta, organizácie, ale hlavne ako kultúrny znak a symbol, ktorý obsahuje určité znaky a vlastnosti. (2007: 34). K. Hrčková vo svojich výskumoch taktiež uvádza, že „precedentné antroponymum nie je len známe meno, ktoré sa v texte využíva na označenie konkrétneho človeka – ide hlavne o označenie kultúrneho znaku, symbolu určitých vlastností, udalostí, osudov, t. j. funguje ako mentálno-verbálna jednotka, ktorá slúži na konceptualizáciu, kategorizáciu a hodnotenie skutočnosti“ (Hrčková 2016: 69).

Precedentné mená teda obsahujú vedomosti založené nielen na poznaní jazyka, ale predovšetkým kultúrneho, historického a spoločenského pozadia spoločnosti určitého národa, pričom obsahujú určité špecifické znaky, symboly a vlastnosti. Možno konštatovať, že v ruskom politickom i mediálnom diskurze prevláda tendencia precedentných mien literárneho, historického a politického pôvodu. I. Dulebová v tejto súvislosti uvádza, že „pri používaní precedentných fenoménov v politickom diskurze ide o zdôraznenie kulturologických, historických a literárnych vedomostí adresáta“ (Dulebová 2015:

95-96). Podľa jej názoru sa pomocou precedentných fenoménov v politickom diskurze dá pochopiť ako sa modelujú kultúrne hodnoty a politické názory, ako sa propaguje sociálny systém, aké rečové prvky jazykového vyjadrenia zostávajú za hranicami zámerných rečových stratégií komunikujúcich aktérov a mnohé iné (2015: 96).

Mená významných sovietskych politických činiteľov ostávajú naďalej súčasťou mediálneho a politického diskurzu, čoho dôkazom sú príspevky v masmédiách. Stotožňujeme sa s názorom L. Guziho, ktorý tvrdí, že „v zložitosti mediálneho priestoru, v celej jeho rozmanitosti, sa dokážu orientovať predovšetkým tie subjekty, ktoré sú s ním historicky spojené, vznikajú v ňom, kreujú ho, riadia a mnohokrát s ním aj zanikajú“ (Guzi 2016: 113). Je to predovšetkým zmysel a význam samotného textu, ktorý je v pamäti jedinca prítomný, takým precedentným menom vystupuje aj nami analyzovaná jazyková osobnosť J. V. Stalina, okolo ktorého sa vytvorilo a neustále sa ešte vytvára množstvo mýtov a sporov.

Jazykový obraz Stalina v novinách Izvestia

J. V. Stalin bol jednou z neopakovateľných politických a historických postáv nielen Sovietskeho zväzu, ale i osobnosti svetového politického významu. Na jeho pôsobenie neexistuje jednostranný vyhradený pohľad. V spoločnosti sa stretávame s dvoma protikladnými názormi na osobnosť a činnosť Stalina, v negatívnom ponímaní prevláda názor, že Stalin je tyran, diktátor a despota, ktorý má na svedomí smrť miliónov ľudí a naopak, pozitívny názor mnohí zastávajú z dôvodu, že za jeho vlády sa Sovietsky zväz zmenil na prosperujúcu supervelmoc, v krajine sa nastolil poriadok, stabilita, prosperita a bol porazený fašizmus. Tlač vo formovaní názorov ľudstva zohrávala veľmi významnú a dôležitú úlohu. V predloženej štúdii sa sústreďíme na konkrétne lexikálne jednotky vyjadrujúce a približujúce vzťah k Stalinovi v roku 1945, kedy bol J. V. Stalin vnímaný v spoločnosti najpozitívnejšie, predovšetkým v súvislosti s víťazstvom nad fašizmom.

Sovietska propaganda aktívne podporovala a rozvíjala kult Stalina. Jedným z hlavných sovietskych propagandistických novín boli okrem novín Pravda (rus. Правда) aj noviny Izvestia (rus. Известия), v ktorých sa pravidelne publikovali veľmi pozitívne ideologicky orientované články a ohlasy o Stalinovi. Po skončení 2. svetovej vojny sa Stalinovi pripisovali predovšetkým zásluhy v dosiahnutí víťazstva nad fašizmom a nastoleniu mieru. V novinách Izvestia z 9. mája 1945 sa často využívala na oslavu a hold Stalina oslavná vetná konštrukcia Да здравствует! („Nech žije!“) čo možno demonštrovať nasledujúcimi dobovými citátmi z tlače Izvestia: Да

здравствует солнце нашей победы – великий Сталин! (Nech žije slnko nášho víťazstva – veľký Stalin!), Да здравствует великий вдохновитель и организатор исторических побед советского народа наш родной и любимый СТАЛИН! (Nech žije veľký tvorca a organizátor historického víťazstva sovietskeho národa, náš rodný a milovaný STALIN!), Да здравствует родной Сталин – отец нашей победы! (Nech žije rodný Stalin – otec nášho víťazstva!) (Izvestia, 9. máj 1945, č. 107). Stalina často nazývali metaforicky slnkom Víťazstva, slnkom, ktoré svieti sovietskemu ľudu na cestu k víťazstvu a lepšej budúcnosti. Okrem toho sa mu pripisovalo aj uznanie v rámci výborných kladných organizačných schopností a vlastností čo možno ilustrovať nasledujúcim citátom: Непобедимый сталинский гений вел и привел нас к победе (Neporazitelný génius Stalin viedol a priviedol nás k víťazstvu) (Izvestia, 9. máj 1945, č. 107: 1). V uvedenom citáte sa Stalin pozdvihuje na génia, čo bolo veľmi často prezentované v dobovej sovietskej tlači.

V novinách Izvestia sa vyskytovali početné krátke apelatívne vety, podobného typu ako, napr. Товарищу Сталину – ура! (Súdruhovi Stalinovi – hurá!), Сталин – это победа! (Stalin to je víťazstvo!), Слава великому Сталину! (Sláva veľkému Stalinovi!), Слава творцу наших побед великому Сталину! (Sláva tvorcovi nášho víťazstva veľkému Stalinovi!) a mnohé iné (Izvestia, 9. máj 1945, č. 107). Často sa tieto apelatívne ideologicky orientované označenia stávali aj titulkami novín s cieľom zaujať a výrazne pozitívne a expresívne ovplyvniť emócie recipienta.

V článku s titulným názvom Сталин привел нас к победе! (Stalin nás priviedol k víťazstvu!) zo 4. septembra 1945 sme zaznamenali niekoľko pozitívnych citátov, medzi nimi sa vyskytla aj nasledujúca metafora: Слава нашему вождю, учителю и другу великому Сталину! Его умелая рука крепко держала штурвал советского корабля. (Sláva nášmu vodcovi, učiteľovi a priateľovi veľkému Stalinovi! Jeho šikovná ruka pevne držala kormidlo sovietskej lode) (Izvestia, 4. septembra 1945, č. 208: 3). V uvedenom citáte sa Stalin metaforicky prirovnáva ku kapitánovi lode, ktorý vedie sovietsky národ do bezpečného prístavu, k víťazstvu, nastoleniu mieru, bezpečia a utópie. Ako uvádza Aruťunovová metafora „nielenže formuje predstavu o objekte, ale predurčuje aj spôsob a štýl myslenia o ňom.“ (Aruťunova 1999: 378). V tejto súvislosti N. Mertová nadväzuje a zastáva názor, že „jazykové prostriedky používané v politickej komunikácii často obsahujú prvky obraznosti a metaforu samotnú, s cieľom polemizovať a dosahovať v politickej komunikácii strategické ciele. Snáď najvýpovednejším spôsobom kognitívneho štruktúrovania, ktorý priamo zasahuje schopnosť jedinca konceptualizovať, kategorizovať a transportovať významy je metafora“ (Mertová 2017: 64-65).

Informácie v novinách *Izvestia* poukazovali aj na nový začiatok v podobe ukončenia jednej etapy, teda Veľkej Vlasteneckej vojny, ktorá v Sovietskom zväze trvala od roku 1941 do 1945. Otvára sa nová životná etapa ľudstva, život v mieri za ktorý ďakuje sovietsky národ svojmu vodcovi a učiteľovi Stalinovi: Иосиф Сталин привел нас к победе, которая открывает новую эру в жизни человечества. (Josif Stalin nás priviedol k víťazstvu, ktoré nám otvára novú etapu v živote ľudstva.). (*Izvestia*, 4. septembra, 1945, č. 208: 3).

Obraz Stalina ako hlavy štátu a ideologického symbolu zohrával veľmi dôležitú súčasť sovietskej propagandy. Po vojne bol považovaný za geniálneho vodcu a zakladateľa (гениальный полководец и создатель). Pozitívny obraz Stalina sa budoval na celom území Sovietskeho zväzu, ako uvádza Astaškin (2012: 6) okrem označení otec sa používali aj iné obdobné označenia v sovietskej tlači, napr. учитель (učiteľ), друг (priateľ), товарищ (súdrh), гений человечества (génus ľudstva), любимый ученик Ленина (milovaný žiak Lenina), гениальный полководец (geniálny vodca) a mnohé iné. Mnohé z nich sme zaznamenali aj v superlative, napr. Слава величайшему полководцу, Генералиссимусу Советского Союза И. В. Сталину! (Sláva najväčšiemu vodcovi, Generalissimovi Sovietskeho zväzu, J. V. Stalinovi!). (*Izvestia*, 4. september, č. 208: 3).

V spoločnosti prevládá názor, že vodca Stalin každého odmení za jeho zásluhy, nastolí poriadok a obnoví spravodlivosť. Sovietska tlač veľmi aktívne publikovala ideologické prezentovanie Stalina. V sovietskej tlači sa vyzdvihovali jeho organizačné schopnosti a rozvaha v čase 2. svetovej vojny čo potvrdzuje nasledujúci citát: Мы добились полной победы благодаря мудрой политике великого Сталина. Спасибо товарищу Сталину за его мудрое руководство! (Dosiahli sme úplné víťazstvo vďaka múdrej politike veľkého Stalina. Ďakujeme súdruhovi Stalinovi za jeho múdre riadenie!) (*Izvestia*, 9. máj 1945, č. 107: 4).

Vďaka a oddanosť vyjadrovali mnohé pozitívne citáty z novín obdobného charakteru, napr.: Нет слов, чтобы выразить всю глубину любви, благодарности, преданности советского народа великому вождю, полководцу и первому труженику страны, спасителю Родины, освободителю народов – товарищу Сталину. (Neexistujú také slová, ktoré by vyjadrili hlbokú lásku, vďaka, oddanosť sovietskeho národa veľkému vodcovi a prvému pracujúcemu človeku, spasiteľovi Vlasti, osloboditeľovi národa – súdruhovi Stalinovi). (*Izvestia*, 9. mája 1945, č. 107: 1). Vo vyššie uvedených novinách *Izvestia* pretrváva velebenie Stalina nasledujúcimi slovami: Великую благодарность приносим нашей славной Красной Армии и любимому вождю товарищу Сталину. (Veľkú vďaka prinášame našej slávnej Červenej armáde a milovanému vodcovi súdruhovi Stalinovi).

(Izvestia, 9. máj 1945, č. 107: 4). V novinách Izvestia zo dňa 4. septembra 1945 nachádzame pretrvávajúcu tendenciu vyjadrenia vďačnosti, čo môžeme demonštrovať nasledujúcim citátom: Сердце каждого из нас полно гордости и счастья за свою родину, за свой народ-победитель, за своего родного и великого Сталина (Srdce každého z nás je plné hrdosti a šťastia za svoju vlasť, za svoj víťazný národ, za svojho rodného a veľkého Stalina). (Izvestia, 4. septembra 1945, č. 208: 3).

Okrem toho sa vyskytovali aj mnohé citáty, ktoré veľmi prehľadne odzrkadľovali vzťah jednoduchého ľudu k Stalinovi, teda resp. prezentáciu v masmédiách, napr. Бурной овацией, восторженными, долго не смолкающими аплодисментами оглашалась огромная площадь всякий раз, когда упоминалось имя организатора и вдохновителя нашей победы великого Сталина. (Zakaždým, keď sa spomenulo meno organizátora a inšpirátora nášho víťazstva veľkého Stalina sa obrovské námestie naplňalo búrlivými ováciami, nadšením a neutíchajúcim potleskom.) (Izvestia, 9. máj 1945, č. 107: 4).

V médiách sa prezentoval veľmi skreslený a prehnane nadnesený obraz, aj na základe reakcií bežných ľudí, ktorí očakávali príhovor Stalina a vytvárali pritom davový psychózu. Spomínaný moment túžobného očakávania jasne reflektuje citát zo dňa 4. septembra 1945: За городом, в местах отдыха, на площадях и улицах города люди с волнением ждали, когда заговорит великий Сталин. (Za mestom, v rekreačných zariadeniach, na námestiach a uliciach mesta ľudia so vzrušením čakali na moment kedy prehovorí veľký Stalin). (Izvestia, 4. septembra 1945, č. 208: 3). Stalinove prejavy boli pre mnohých ľudí veľmi vzácne a neopakovateľné, o čom svedčí aj nasledujúci citát.: сталинские слова привет и поздравления особенно дороги (stalinský pozdrav a gratulácie sú výnimočne vzácne) (Izvestia, 4. septembra 1945, č. 208: 3).

Vo vyššie uvedených sovietskych novinách Izvestia sa používali na označenie osobnosti Stalina predovšetkým početné epiteta s pozitívno-emocionálnou sémantikou, najčastejšie sme zaznamenali nasledujúce z nich: великий учитель, друг (veľký učiteľ, priateľ), любимый, гениальный, мудрый вождь (milovaný, geniálny, múdry vodca), великий вдохновитель (veľký inšpirátor), великий полководец (veľký vodca), родной Сталин (rodný Stalin), наш дорогой Сталин (naš drahý Stalin), товарищ Сталин (súdrh Stalin), Генералиссимус Сталин (Generalissimus Stalin) a iné.

Podľa výskumov N. Mertovej sa „často orientačná metafora rozmerov vyjadruje v jazyku sovietskej ideológie prostredníctvom adjektív ako veľký, titanický či gigantický (rast) a obrovský (úspech), napríklad гигантский, большой, крупный, великий, титанический, великий и могучий

Советский Союз (event. могучий, сильный, великий, могущественный)“ (Mertová 2017: 67). Uvedené konštatovanie potvrdzujú aj nami vyššie uvedené citáty novín Izvestia typu великий учитель (veľký učiteľ), великий вдохновитель (veľký inšpirátor), великий полководец (veľký vodca) atď. Uvedenými epitetami sa apelovalo na emocionálnu a expresívnu stránku vnímania skutočnosti recipienta. Stalin bol v čase eufórie víťazstva vnímaný najpozitívnejšie, čo prehľadne potvrdzuje a dotvára aj dobová sovietska tlač.

V uvedených ideologických citátoch sa zveličovalo postavenie Stalina, život a prínos vodcu a učiteľa sa opisoval ako obdivuhodný a hrdinský, v niektorých prípadoch sa uvádza aj úzka interakcia s V. I. Leninom, napr. v spojitosti s politickou stranou, napr.: Каждый хотел выразить свою любовь к партии Ленина-Сталина, к товарищу Сталину, свою радость по поводу завершения Отечественной войны и полной победы над гитлеризмом. (Каждый хотел выразить свою любовь к стране Ленина-Сталина, к сдruhovuи Stalinovу, свою радость з dоvodu ukончeния Вeл'кей Vластенеckей войны а uпlнuм вuт'азством над hitлеризмом) (Izvestia, 9. mája 1945, č. 107: 4).

Ako je evidentné zo zozbieraných citátov z dobovej sovietskej tlače Izvestia z roku 1945, obraz Stalina ako vodcu a ideologického symbolu vtedajšej doby Sovietskeho zväzu zohrával veľmi významnú súčasť sovietskej propagandy. Podľa názoru M. Iłowiecki a T. Zasepa je základom propagandy ovplyvňovanie slovom a obrazom. Propaganda sa stala systémom, „ktorý zotročoval mysle nielen slovom alebo obrazom, ale aj vnucovaním určitých, presne vymedzených foriem verejného života a kultom moci“ (Iłowiecki, Zasepa 2003: 18). Ako zdôrazňujú vyššie uvedení autori, propaganda je zámerná činnosť, ktorá vždy slúžila vláde a jej cieľom bolo podriaďovať si masy (2003: 34), čo veľmi detailne reflektujú aj vyššie uvedené ideologicky orientované citáty z dobových sovietskych novín Izvestia. Jiráček a Köpplová v tomto kontexte tvrdia, že propaganda má za úlohu manipuláciu verejnej mienky pomocou rôznych symbolov, v závislosti od toho, či ide o politickú, ekonomickú, vojenskú, ideologickú, diplomatickú alebo inú formu propagandy (2007: 156-157). Všetky uvedené druhy manipulácie sa v našom výskume veľmi úzko prelínajú a vzájomne dopĺňajú. M. Blaho zastáva názor, že „pôsobením manipulácie sa stáva život jednoduchší, dopredu načrtnutý niekým iným a tým vyvolávajúci absenciu aktivity – manipulovaní nemusia prijímať žiadne riešenia, ide teda v podstate o druh totality, snaha o úplné vynechanie alternatívnych, nekontrolovateľných prameňov informácií a izolovanie adresáta od ich nepriameho pôsobenia“ (Blaho 2015: 72).

Záver

V štúdií sme načrtli jazykový obraz osobnosti Stalina v sovietskych novinách *Izvestia* z roku 1945, v čase kedy bol Stalin vnímaný v spoločnosti najpozitívnejšie. Všetky uvedené lexikálne jednotky disponovali, a naďalej disponujú, špecifickým jazykovým a lingvokultúrnym kódom, ktorý sa nachádza v najhlbších znalostiach reálií daného jazykového, historického, kultúrneho a spoločenského prostredia národa. Z uvedených lexikálnych jednotiek v štúdií je zrejmé, že v sovietskych novinách *Izvestia* prevládali predovšetkým početné epitetá s pozitívno-emocionálnou sémantikou, ktoré rozvíjali a upevňovali kladné vnímanie a vyzdvihovanie kultu osobnosti Stalina ako jediného a neopakovateľného vodcu, otca a učiteľa sovietskeho národa. Lingvokulturologický výskum na malej vzorke dvoch sovietskych novín *Izvestia* z roku 1945 nám umožnil priblížiť osobitosti, ktorými precedентné meno Stalin kódovalo reálie v sovietskej tlači v mediálnom i politickom diskurze po Víťazstve nad fašizmom. Na základe nášho výskumu možno tvrdiť, že jazykový obraz osobnosti Stalina pozostával z početných pozitívnych zhodných a nezhodných prívlastkov a metafor, ale taktiež krátkych apelatívnych viet s cieľom zaujať a výrazne pozitívne ovplyvniť emócie recipienta.

Jazyková osobnosť Stalina bola, a neustále je, pevne zakotvená v sovietskom, postsovietskom a ruskom politickom diskurze, čoho dôkazom je aj náš čiastkový výskum dobovej sovietskej tlače *Izvestia* z roku 1945. Stalin bol, a naďalej ostáva, jedným z najsilnejších a najvalentnejších precedентných javov v politickom diskurze. Lingvokulturologické pozadie sovietskej éry sa výrazne rozšírilo za celé pôsobenie Stalina. Vznikali mnohé ustálené a okrídlené slovné spojenia, ktoré u širokej verejnosti vzbudzovali bohaté a rôznorodé konotácie podľa aktuálneho nastavenia spoločnosti. Možno tvrdiť, že jazyková osobnosť Stalina výrazne odrážala spoločenskú mienku a nálady, ktoré sa prehľadne odzrkadľovali aj v dobovej sovietskej tlači.

Excerpované texty

IZVESTIA. (1945): 4. septembra, No. 208 <<http://oldgazette.ru/izvestie-/04091945/index1.html>> [15. 08. 2021].

IZVESTIA. (1945): 9. máj, No. 107 (8717). <<http://oldgazette.ru/izvestie-/09051945/index1.html>> 14. 08. 2021].

Literatúra

- ARUŤUNOVA, N. D. (1999): *Jazyk i mir čeloveka*. Moskva: JRK.
- ASTAŠKIN, D. J. (2012): *Obraz J. V. Stalina v poslevojennoj sovjetskoj propagande 1945-1956. Vestnik Vovgorodskogo gosudarstvennogo universiteta*, 69(2): 6-9.
- BLAHO, M. (2015): Manipulatívny rozmer ruského a slovenského politického diskurzu. In: MERTO VÁ, N. (ed.): *Hľadanie ekvivalentnosti VIII. zborník príspevkov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 68-74.
- DULEBOVÁ, I. (2015): *Precedentné fenomény súčasného ruského jazyka: Interkultúrny a lingvodidaktický aspekt*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GUDKOV, D. B. (2003): *Teoria i praktika mežkulturnoj komunikacii*. Moskva: Gnozis.
- GUZI, Ľ. (2016): Médiá, politická metafora a jazykové prostriedky pri prezentácii spoločenskej reality a osobnosti v prevratových obdobiach. In: BOČÁK, M., RUSNÁK, J. (eds.): *Médiá a text 5, zborník príspevkov*. Prešov: FF PU v Prešove, s. 113-123.
- HRČKOVÁ, K. (2016): Sovietsky hrdina v tlači: od archetypu po produkt propagandy. In: Adamka, P. (ed.): *Jazyk – kultúra – spoločnosť (vzájomné súvislosti)*. 3. Vedecký zborník. Nitra: UK v Nitre, s. 69-73.
- IIOWIECKI M., ZASEPA T. (2003): *Moc a nemoc médií*. Trnava: TU.
- JIRÁK, J., KÖPPLOVA, B. (2007): *Média a společnost*. Praha: Portál.
- KARAULOV, J. (2010): *Russkij jazyk i jazykovaja ličnost*, Izd. 7. Moskva: LKI.
- MERTO VÁ, N. (2017): Intencionalita metafory v ruskom sociálnom a politickom diskurze. In: Peknušiaková, E.; Smoláková, V. (ed.): *Médiá a text 6: zborník príspevkov: I. časť*. Prešov: FF PU v Prešove, s. 62-70.
- NACHIMOVA, J. (2007): *Precedentnyje imena v massovoj komunikacii*. Jekaterinburg.
- SIPKO, J. (2013): *Precedentnije imena v pozicii ocenočnych sredstv*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.

Kontakt:

Mgr. Gabriela Turisová

Inštitút rusistiky

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

E-mail Address: gabriela.turisova@unipo.sk

Institute of Russian Studies

Faculty of Arts

University of Prešov